

сръбско-българска държава, начело с династията на Обреновичите, през 1866-1867 г., която пък отговаря на официалната национална политика на Сърбия.

Посочените обстоятелства обуславят нереалистичния характер на руската дипломатическа дейност и информация спрямо българските революционни борби, а от тук поражда и недоверие, въпреки трайно съществуващите надежди, основателно недоверие у идеолозите на българското революционно движение Раковски, Каравелов, Левски, Ботев и следовниците им и публична критика в емигрантския печат срещу руската балканска политика, особено през най-реши-телното десетилетие от 1866 до 1876 г., през което в нея господства тезата и практиката на Н. П. Игнатиев за омиротворяване в руско-турските отношения, за сближение с Портата и за влияние върху нея - тактика до голяма степен осъщест-вена от амбициозния руски посланик.

Друг важен източник за информация на европейските дипломати на Балка-ните и в Цариград е тайната агентура на всяка една от големите държави, в която често са привлечани и южни славяни, включително и българи. Агентите, предста-вящи се за обикновени граждани, търговци, политици и пр. доставят сведения от средите на самите българи и други народи, прониквайки понякога и до центрове-те на политическите ръководства на националните движения. В архивите на вън-шните министерства и специалните служби се пазят голям брой агентурни доне-сения, малка част от които, поне за българската емиграция и българите изобщо, са издирени. От споменавания в дипломатическите доклади, ползващи агентурни сведения, се вижда, че този род документация заслужава повече внимание. Зае-дно с това тая трябва да се ползва предпазливо, тъй като невинаги агентите отра-зят обективно впечатленията си, тай като следват политиката и предубеждени-ята на съответните държави или не познават достатъчно обектите си. По правило тези, пращани от западноевропейските правителства, търсят и "откриват" руски внушения и влияния в българските емигрантски инициативи. Руските агенти пък, подобно на дипломатите, се съобразяват с официалната царска политика на Бал-каните и спрямо държавите съперници на Русия, и съобщават онова, което е приемливо за нея, нерядко и тяхно собствено убеждение.

Особено място за агентурната информация заема турската шпионска центра-ла, създадена в Цариград от Али паша и набираща тайните си служители от среди-те на подвластните народи. Тя е особено опасна за българската революционна емиграция, защото задачите ѝ не се свеждат само до събиране на сведения, а целят преди всичко да се доберат до ръководителите ѝ, да им навредят, с каквото могат до разкриване, арести и наказания. Темата за турския шпионаж сред бъл-гарите отдавна занимава историците /Ст. Заимов, Ив. Пастухов, Кр. Шарова и др./, но изследванията се базират на български извори, а проучвания на очевидно съществуващите в Цариград архивни следи за тайната агентура досега не са из-вършвани специално, освен случайно попаднали документи във фондовете на Ориенталския отдел на НБКМ. Но както са "случайни" такива документи, напри-мер, доказват недвусмислено, че разкритията през 1872 г. са започнали благода-